

Milan Puh, Roger Cavalheiro Silva, Gustavo Oliveira, *Croácia no Brasil após 1941: terceira fase de imigração / Hrvatska u Brazilu nakon 1941.: treća faza useljavanja* (São Paulo: Croatia Sacra Paulistana, 2019), dvojezično izdanje, 740 str.

Hrvatska historiografija postala je bogatija za još jedno djelo koje se bavi problematikom hrvatskoga iseljništva u Brazilu. Ovo je četvrta, odnosno posljednja iz niza knjiga nastalih na temelju istraživanja provedenih u sklopu projekta „Povijest Hrvata i hrvatskog useljništva u Brazilu”, koji je financirao Ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Njezino izdavanje podržala je i udruga hrvatskih iseljenika *Croatia Sacra Paulistana* sa sjedištem u São Paulu. Kao i prethodne, knjiga se bavi migracijama Hrvata u Brazil i objavljena je u dvojezičnom portugalsko-hrvatskom izdanju. Objavom u dvojezičnom obliku zasigurno će potaknuti čitatelje na portugalskom govornom području, osobito potomke hrvatskih useljenika, da se upoznaju s imigracijskim procesima u Brazilu te istraže svoje korijene. U Muzeju useljništva u São Paulu Hrvati u tražilici muzejskoga informacijskog sustava ne postoje kao samostalna etnička grupacija niti postoji mogućnost izravnoga korištenja riječi „croata” u tražilici, pa knjiga možda potakne i odgovorne da se ta nepravda ispravi.

Knjiga počinje kraćim uvodom (str. 17–24), potom slijedi osam poglavlja. U prva tri autori su tematizirali događaje i procese koji su pratili iseljavanje Hrvata te prilike u Brazilu od 1941. do najnovijega povijesnog razdoblja. Milan Puh autor je prvoga poglavlja, „Povijest hrvatskoga jezika kao povijest Hrvatske” (str. 27–40), u kojem se bavi jezičnim politikama u Hrvatskoj i utjecajem povijesnih procesa na razvoj hrvatskoga jezika. Drugo poglavlje nosi naslov „Hrvatska u socijalističkoj Jugoslaviji (1945. – 1991.)” i rad je Gustava Oliveire (str. 43–102). Koristeći se relevantnom literaturom, autor je napravio solidan prikaz političkih, vojnih i ekonomskih zbivanja u Hrvatskoj i jugoslavenskoj državi od 1941. do 1991. godine. U trećem poglavlju, „Brazilski (anti)projekt nacije i poslijeratni useljenici, 1946. – 1980.” (str. 105–119), Roger Cavalheiro Silva sagledava političke i ekonomske okolnosti koje su dovele do promjena u brazilskom društvu te odnos društva prema useljenicima. Četvrto poglavlje nosi naslov „Statistika i brojke nakon 2. svjetskog rata” (str. 121–143). Autori Milan Puh i Roger Cavalheiro Silva analizirali su statističke podatke da bi otkrili hrvatske useljenike i njihove potomke u Brazilu. Milan Puh autor je idućih triju poglavlja: „Dopisivanja i tiskovine kao povijest hrvatske zajednice” (str. 145–225), „Enciklopedija Hrvata u Brazilu” (str. 227–251) i „Osobne priče kao hrvatsko iskustvo” (str. 253–350). Peto poglavlje na temelju tiskovina i pisane ostavštine donosi prikaz povijesti hrvatske useljeničke zajednice u Brazilu. Šesto poglavlje donosi nam popis zaslužnih Hrvata u Brazilu koji su

svojim djelovanjem doprinijeli društvenom razvoju Brazila. Sedmo poglavlje tematizira osobne priče hrvatskih useljenika. Njihovi osobni dojmovi donose nam individualno iskustvo koje ne možemo naći u arhivskoj građi. Dojmovi su važni jer oslikavaju atmosferu te međusobne odnose useljenika i domicilnoga stanovništva. Posljednje, osmo poglavlje donosi zaključni osvrt pod naslovom „Sada smo svi Hrvati, ponešto drugačiji i ponešto slični: zaključci i razmišljanja o hrvatskom useljavanju u Brazil” (str. 353–358).

Autori su se osim primarnim koristili i sekundarnim građivom kao što su privatne zabilješke, sjećanja i svjedočanstva hrvatskih useljenika. Vrijednost ovoga djela povećavaju brojne fotografije, grafikoni, zemljovid i tablični prikazi koji se nadovezuju na tekst. Ova je knjiga važna jer ne donosi samo povijest hrvatske iseljeničke zajednice u Brazilu, nego dobrim dijelom prikazuje i društveno-političke procese koji su doveli do iseljavanja, odnosno useljavanja. Stoga je, kao i prethodne tri, nezaobilazna za sve koji žele proširiti svoje znanje o migracijama hrvatskoga stanovništva u drugoj polovini XX. stoljeća.

Darjan Godić

Dnevnik Diane Budisavljević, redateljica: Dana Budisavljević, scenari-
stice: Dana Budisavljević i Jelena Paljan (Zagreb; Ljubljana; Beograd:
Hulahop; December; This and That Productions, 2019), 88 minuta.

Povodom vijesti da je Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske izdalo suglasnost da se „igrano-dokumentarni” film *Dnevnik Diane Budisavljević* iz 2019., čija je redateljica Dana Budisavljević, uvrsti u nastavni kurikulum hrvatskih škola, krajem srpnja 2020. oglasio se izv. prof. dr. sc. Mario Kevo s Hrvatskoga katoličkog sveučilišta. Kevo je jedan od naših najpupčeni-
jih povjesničara kada je riječ o temama iz Drugoga svjetskog rata s kojima je povezana Diana Budisavljević. Kevo je upozorio na to da se „Dnevnik” Diane Budisavljević (dalje: „Dnevnik”) ne može smatrati potpuno pouzdanim povijesnim izvorom, kao i na to da su podatci iz „Dnevnika” u filmu korišteni selektivno, u vezi s čime je iznio:

„Iako je film pokupio niz domaćih i međunarodnih filmskih nagrada svakako ostaje (po)malo gorak okus da se, ipak, radi o jednostranom viđenju ratne zbilje, koja je naravno s obzirom na temu privukla mnoge simpatije. To je razumljivo i očekivano, ali treba konstatirati da filmu nedostaje ona nit koja razdvaja subjektivno i objektivno i očito je rezultat osobnih impresija redateljice